

„Magavad mehed“ – psühholoogiline tulevärk, teravad nurgad ja higine elutahe

TEKST SVEN KARJA

FOTO EKVILIBRIST

Vanemuise kevadhooaja uuslavastus „Magavad mehed“ esindab kõige värskeimat maailmadraamat. Tegu on tänapäeva inglise näitekirjanduse ühe kõige mõistatuslikuma autori Martin Crimpi ühe uusima teatritekstiga. Crimpi näidendeid on võrreldud rist-sõnamõistatusega, milles argised situatsioonid ja äratuntavad tegelased on viidud mingisse uude, harjumatusse süsteemi, ning seal on alati kindel koht ka inglaslikult süsimustal huumoril.

Neljal näitlejal – Piret Laurimaal, Andres Mäharil, Liisbeth Kalal ja Ken Rüütelil – tuleb sedakorda kehastuda kaheks abielupaariks ühe emotsionaalse hilisõhtu ja öö jooksul. Lavastajana suunab nende tegevust **Johan Elm**.

Näidendeid on palju, olulisi teemasid ja olulisi autoreid on palju, aga tegelikult on vähe selliseid näidendeid, millest ikka üldse aru ei saa. Või täpsemini – mis näitavad sulle, et siin on üks ja see on avatav, aga kuidas, pead ise välja mõtlema.

Johan, sa oled nüüdseks teinud Eesti teatrites juba kümnekond lavastust, neist ühe ka Vanemuises – juba mitmendat hooaega menukalt mineva kasvuvudraama „Mitte midagi“. Kas oskad öelda, on meie teatrite kõõgipooled väga erinevad või käib Eestis teatritegemine ikkagi suhteliselt sarnaselt? Mis on selles võrdluses Vanemuise plussid-miinused?

„Mitte midagi“ oli mu neljas täispikk lavastus, aga esimene, mis tuli välja riigiteatris. Seepärast kujunes mu arusaam riigiteatris töötamisest just Vanemuise najal. Nüüd naasen siia tegema oma kaheteistkümnendat lavastust ja võin küll öelda, et teatrid kui asutused toimivad ikkagi üsna sarnaselt. Igal kollektiivil on oma atmosfäär, iga tööprotsess on ainulaadne, aga teatrite „kõõgid“ on üsna sarnaselt varustatud. Tõsi, Vanemuine soovib näiteks lavakujunduse kavandeid veel varem kui ülejäänud teatrid ja kuna minu jaoks on lavakujundus lavastuse teema kandjaks, siis pean ma ligi kuus kuud enne esietendust juba teadma, millest tükk tuleb. Kohtumata veel näitlejatega või teadmata isegi kõiki näidendi stseene, nagu oli ka „Mitte midagi“ puhul, kus olin ise dramatiseerija. Lisaks võiks ju iga teos olla mingil moel oma aja nägu, aga poole aastaga võib juhtuda väga palju. Seega, ühest küljest tahaks aega atra seada, aga teisest küljest saab see pingutus varakult tehtud ja sealt edasi liikudes on vähemalt midagi paigas. On, millest lähtuda. Ma ei ole viimase hetkeni kahtleja, mulle meeldib, kui ma tean, millega ma mängida saan.

Martin Crimp on tänapäeval üsna palju mängitud autor, kuid ilmselgelt pole tema tekste

just kerge lahti muukida. Nii on ka see näitemäng justkui psühholoogiline draama oma selge loo ja konkreetsete tegelastega, kuid nende tegelaste sisemised hoovad või ka see, mida nad räägivad või kuidas käituvad, jääb sageli mõistatuseks, mida autor avama ei kipu, need põhjused tuleb lavastajal ja trupil endal leida. Kas selline väljakutse oli ka üks põhjusi, miks otsustasid selle autori ette võtta?

Ma ütleks, et see ongi põhjus, miks üldse mingit näidendit lavastada! Näidendeid on palju, olulisi teemasid ja olulisi autoreid on palju, aga tegelikult on vähe selliseid näidendeid, millest ikka üldse aru ei saa. Või täpsemini – mis näitavad sulle, et siin on üks ja see on avatav, aga kuidas, pead ise välja mõtlema. Ja sellised näidendid paeluvad mind kõige rohkem. Ma olen autorile ülitänuv, kui ta jätab teksti sisse augud, mida pean ise täitma. Kui ta laseb mind piisavalt ligi, aga mitte lõpuni välja. Kui mul tekib dialoog autoriga tema kirjutatu kaudu. Igale tekstile on võimalik alltekst välja mõelda, aga välja mõtlemisses palju huvitavam tegevus on otsimine.

Kui ma „Magavaid mehi“ esimest korda lugesin, paelus mind selle kirjanduslik pool ehk siis jututeemad, sõnakasutus ja kujundid. Veel sain aru, et tegelaste vahel on ülimalt tajutav ilmselge pinget – aga miks? Ja kui jõudsin viimase stseenini, olin täiesti segaduses, kuhu see lugu nüüd lõppes. Aga ma ei suutnud seda näidendit unustada. Ja sellise koha pealt on maru hea tööd alustada.

Kui hakata kirjeldama selle näidendi sisu ja tegelaskonda – keskealine edukas, kuid omadega puntrasse jooksnud abielupaar, kellele ühel ööl

Kui inimene tahab kogeda psühholoogilist tulevärki, teravaid nurki ja higist elutahet, siis ma väidaks, et „Magavad mehed“ on hea võimalus midagi sellist kogeda.

tuleb külla noorem, mitte vähem puntras abielupaar –, siis meenub paljudele silmapilk Edward Albee maailmakuulus näidend „Kes kardab Virginia Woolfi?“. Kas võime koguni öelda, et tegu on Albee näidendi nüüdisaegse versiooniga?

Ma arvan, et kui me seda ütleme, ei tee me kellelegi liiga. Crimp ei varja seda sarnasust üldse, pigem käib sellega mänglevalt ja julgelt ümber. Klassikalistest tekstidest kirjutatakse tihti uusi versioone, aga „Magavad mehed“ on ikkagi eraldiseisev teos, oma arengukaarte ja sisemise loogikaga. Aga see pulbitsev võitlus tegelaste sees ümbritseva vastu ühendab neid kaht näidendit kindlasti. Situatsioon muidugi ka ja võimuvahetkord. Aga mind huvitab see haavatav inimlikkus selle all. Iga teo, ükskõik kui võika või pehme taga on alati mingi inimlik baasvajadus. Me vajame õnne ja lähedust. Me lihtsalt defineerime neid erinevalt ja sealt algabki konflikt. Sealt algabki stseen.

Crimp puudutab oma näidendis väga paljusid teemasid, mis tänapäeva inimest rohkem või vähem riivavad: soo, võimu, seksuaalsuse, paarisuhte, eneseteostuse ja manipuleerimise küsimusi. Mida sellest lootelust ise olulisemana tahad esile tõsta? Või mida juurde lisada?

Eneseteostus, võim, manipuleerimine ja sugu. Need on loomulikult kõik omavahel seotud, aga sellises hierarhilises järjekorras puudutavad need teemad mind kõige rohkem. Aga jällegi – see on see, mida ma arvan praegu, kui proovid pole veel alanudki. Trupiga kohtudes muutub või vähemalt täiustub kontseptsioon alati. Sest ma ei tee lavastust üksi. Lisaks minule on siin just need

inimesed, just selles keskkonnas ja selles ajahetkes – see kõik trügib proovisaali sisse, ja peabki trügima. Lavastajale on suurim kingitus, kui näitleja leiab isiklikult kõitva põhjuse, miks seda tükki mängima minna. Ma pean ja tahangi nende isiklikkustega arvestada. Viis pead on targemad kui üks.

Milline võiks ideaalis olla selle lavastuse mõju vaatajale peale etendust? Kas lisaks mingile äratundmistasandile on siin oma koht ka teatri puhastaval-teraaapilisel mõjul?

Mõjust on praegu tõesti vara rääkida. Kui inimene tahab kogeda psühholoogilist tulevärki, teravaid nurki ja higist elutahet, siis ma väidaks, et „Magavad mehed“ on hea võimalus midagi sellist kogeda. Ja miks ei võiks seesama äratundmishetk olla puhastav ja teraaapiline? Kui laval on keegi, kes võitleb minuga sarnast võitlust või suudab lõpuks midagi välja elada, mida mina veel julgenud ei ole, siis ma tunnen ennast temas ära, saan kinnitust, et ma pole üks, ja see ju ongi teraaapiline. Kunst võib olla meelelahutus, aga see võib olla ka väärtuste kompass. See võib aidata vaatajal enda sees midagi üles leida, see võib aidata midagi sõnastada. Me ei taha olla üks. Selle pärast me teatrisse lähemeegi.

Crimpi puhul mainitakse alati ka tema inglasklikku süsimusta huumorit, sestap küsin: kas nalja ka ikka saab?

Saab! Aga väga musta!